

MARIA STUART

AV FRIEDRICH VON SCHILLER

MARIA STUART

I dette bakgrunns materialet til forestillingen vil dere få et handlingsreferat av hva som skjer på scenen, et innblikk i den historiske figuren Maria Stuart, samt de andre historiske personene rundt henne.

Det vil også bli en kort gjennomgang av Maria Stuart som tematisk person i kunsten, en introduksjon til Friedrich von Schiller, samt en kort analyse av forestillingens miks av gammelt og nytt.

Vi avslutter med en tekst som også er å finne i programmet, skrevet av Janne Stigen Drangsholt, forfatter og professor ved Institutt for Kultur-og språkvitenskap.

Helt til sist finner dere forslag til oppgaver.

Handlingsreferat

For å forstå konflikten mellom Maria Stuart og Dronning Elisabeth I av England, er det viktig å ha med seg den store religionskrigen som herjet i årene før og etter at handlingen i stykket utspiller seg.

Hele Europa har til nå vært katolsk og underlagt paven i Roma, men med Martin Luthers reformasjon av Tyskland og Henrik den VIII's brudd med paven har protestantismen fått fotfeste i flere land. Dette har ført til blodige kriger, forfølgelse og ikke minst splid i land som Skottland og England som er delt mellom katolikker og protestanter. Maria Stuart er katolikk og Elisabeth I er protestant.

I Schillers Maria Stuart møter vi Maria Stuart i hennes siste dager før hun blir henrettet i England. Hun sitter fanget i slottet Fotheringay og voktes av Sir Paulet. Noe hun har gjort i nesten 20 år. Maria er blitt avvist av sitt folk etter at hennes mann kongen ble drept og hun giftet seg med drapsmannen.

Hun flyktet derfor til England for å søke hjelp hos dronning Elisabeth, sin fars kusine. Men Elisabeth frykter for oppstand hos katolikkene i England og ser seg nødt til å fengsle Maria.

Når stykket begynner, får Maria vite at hun er dømt til døden for å ha konspirert mot dronning Elisabeth. Maria selv mener at domstolen hun ble stilt ovenfor er illegitim. Hun overleverer et brev til Sir Paulet med et ønske om å møte dronning Elisabeth, noe hun aldri har gjort.

Samtidig finner hun en overraskende alliert i Sir Paulets nevø, Mortimer. Han har konvertert til katolisismen og har nytt fra Frankrike. På sin side blir Paulet oppfordret av Lord Burleigh til å ta livet av Maria i fengselet. Han nekter av samvittighetsgrunner.

Senere, i dronning Elisabeths statsråd, er det kommet et sendebud fra Frankrike. Ved å gifte seg med den franske tronarvingen vil England inngå en allianse med Frankrike, som kan sikre England mot angrep fra katolikkene og England en tronarving.

Hoffet (og folket) er redd for at Elisabeth skal dø barnløs. Da er det nemlig Maria Stuart som er den neste i arverekken.

Maria Stuart diskuteres heftig i Elisabeths hoff. Selv om hun er blitt dømt til døden, er det noe annet å fullføre dommen.

Elisabeth tviler. Brevet fra Maria Stuart blir også vist til Elisabeth. Etter statsråd trekker Elisabeth Mortimer til side. Han har fått henne til å tro at han er på Elisabeth sin side, og nå ber hun ham om den samme tjenesten som hun ba Paulet om, nemlig å ta Maria av dage.

Senere møter Mortimer grev Leicester. Leicester er Elisabeths nærmeste rådgiver og elsker. Til Mortimer betror derimot Leicester at han egentlig er forelsket i Maria Stuart. Mortimer prøver å få ham med på sin plan om å redde Maria, men han er skeptisk. Grev Leicester bestemmer seg heller for å overbevise Elisabeth om å møte Maria ansikt til ansikt.

Maria og Elisabeth møtes. Maria ber om å bli satt fri, men Elisabeth kan ikke gjøre det. Hun bedyrer at Maria ikke har noe å frykte så lenge hun ikke konspirerer mot Elisabeths liv. Maria forstår at hun ikke kan stole på Elisabeth for å bli reddet.

Mortimer kommer tilbake og presenterer sin redningsplan. Han mener at han får retten til Maria når han har reddet henne. Han ender med å forgripe seg på henne.

Etter dette får de vite at Dronning Elisabeth har blitt stukket ned på veien tilbake til London. Hun har overlevd, men det er en av Mortimers med-sammensvorne som står bak. Mortimer anser nå hele planen sin som spolert. Maria er sikker på at Elisabeth vil hevne seg på henne.

Etter drapsforsøket bryter Elisabeth avtalen med Frankrike om giftemål. Det var nemlig en fransk-mann som sto bak angrepet. Det blir funnet et brev til Leicester i Maria Stuarts celle, som avslører at Leicester står i ledtog med Maria. Når Mortimer forteller Leicester dette, dreper han Mortimer.

Elisabeth forsøker å avvise Leicester, men han klarer å snakke seg innpå henne igjen, ved å påstå at han drev dobbeltspill.

Etter hvert gjør en folkemengde utenfor opprør, de krever Maria Stuarts hode og Elisabeth føler seg presset. Hun signerer til slutt Marias dødsdom. Hun gir ordren videre til Talbot, en av sine rådgivere uten å si tydelig hva hun vil.

Burleigh, en av rådgiverne som kjemper mest for at Maria skal henrettes, får tak i dommen og går i gang med henrettelsen.

Når Elisabeth finner ut at Maria er blitt halshugget sender hun Burleigh og Talbot vekk.

Leicester har reist til Frankrike etter Marias død.

Nå har Elisabeth bare én rådgiver igjen, han velger å forlate henne og hun står igjen alene.

Elisabeth gifter seg aldri og forblir også barnløs og uten arving.

Den historiske Maria Stuart

Maria Stuart blir født i Skottland i 1542, og fordi hennes far kongen, allerede er død blir hun kronet til dronning bare seks dager gammel.

Deretter blir hun som femåring sendt til Frankrike for å få en god utdannelse ved det franske hoff og etter hvert gifte seg med den franske tronarvingen.

Maria lærer seg fransk, latin, spansk, italiensk og ansees som en talefør, klok og sjarmerende ung kvinne.

Hun gifter seg med den franske prinsen som 15- åring, og året etter dør den franske kongen.

Nå er Maria Stuart dronning av både Skottland og Frankrike. Men det skal ikke vare. Den unge kongen dør også, bare et halvt år senere. Fordi de to ikke har rukket å få et barn, er hun ikke lenger like viktig i Frankrike.

Hun drar tilbake til Skottland. Der er det uenigheter mellom katolikker og protestanter, og Maria har en vanskelig jobb som regent og som katolikk.

Det er også forventet at hun skal gifte seg. Dronning Elisabeth vil at hun skal gifte seg med en protestant og sender sin egen grev Leicester. Men Maria vil ikke.

Hun velger til slutt Grev Darnley, sin egen fetter som også er en Stuart. Dette kan ikke Elisabeth si noe på. De får en sønn, James, men ekteskapet er ulykkelig. Darnley ønsker å være regent og over Maria i rang. Det sies også at han hadde et alkoholproblem og at han tidvis var voldelig.

Maria søker til sitt hoff og sine venner. I sjalusi dreper Darnley Marias yndling ved hoffet foran hennes øyne.

Nå forstår hoffet at Darnley er en risiko for Maria, og dermed også for landet. I hemmelighet bestemmer Marias regjering seg for å ta Darnley av dage. Han dør i en brann, som i første omgang ser ut som en ulykke, men etter hvert ser man at Darnleys dødsårsak er kvelning og at han døde utenfor huset som brant.

Regjeringen klarer ikke å gjøre nok for å distansere Maria fra Darnleys død, og etter hvert tvinges hun også til å gifte seg med den hovedanklagde for drapet, Bothwell.

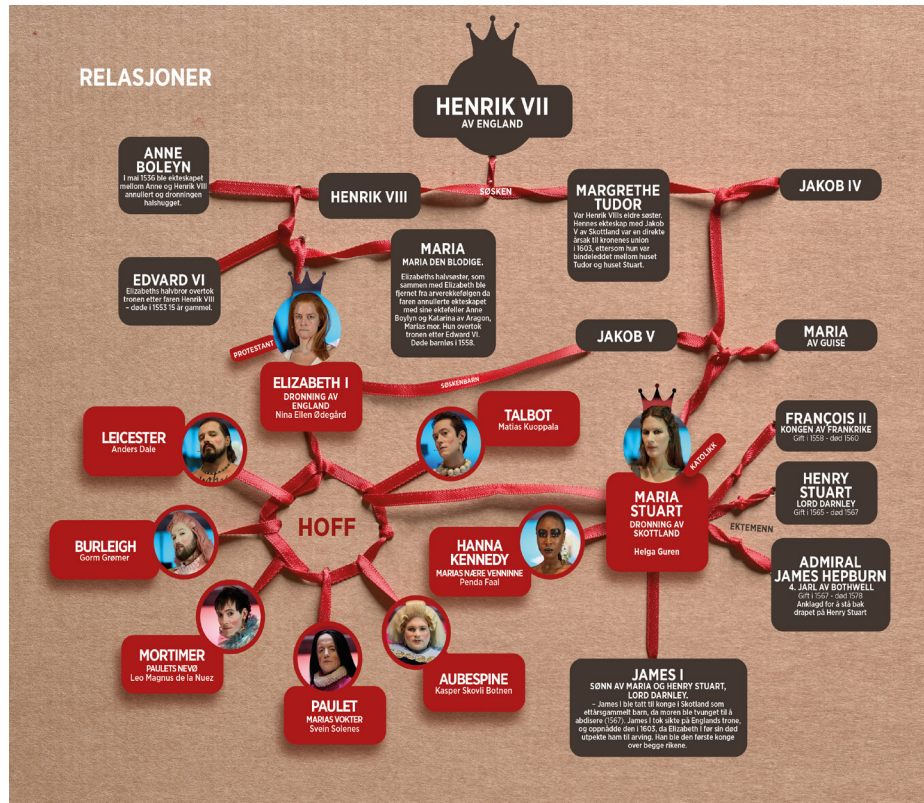
Bothwell er virkelig heller ikke noen god mann, og nå begynner folket å vende seg mot Maria.

Hun blir fengslet og tvunget til å abdisere. Hun klarer å rømme fra fangenskapet og ser ingen annen utvei enn å flykte til England og be sin fars kusine; Elisabeth om hjelp. Hennes ett år gamle sønn James, blir igjen i Skottland som regent.

Det var Henrik VIII som først brøt med katolisismen og paven i Roma for å ha muligheten til å skille seg (han hadde seks koner).

Etter Henriks død er det først hans sønn Edward som overtar tronen, men han dør etter bare seks år. Den neste i arverekken er Maria Tudor. Hun er katolsk og kjører et knallhardt oppgjør med protestantismen som ble innført av hennes far og halvbror.

Hun er protestant og jobber hardt for å skape fred mellom katolikker og protestanter, men ser seg altså nødt til å fengsle Maria Stuart når hun ankommer England.

I løpet av de nesten tjue årene Maria Stuart sitter fengslet foregår det flere mordforsøk mot Elisabeth I.

Alle disse har katolske bakmenn, og man spekulerer i Maria Stuarts innblanding i disse. Spesielt et planlagt mordforsøk, hvor Maria kobles til gjerningmennene gjennom de såkalte «Casket letters» blir det som til sist får henne dømt til døden.

Maria Stuart mener domstolen var illegitim, selv om juryen bestod av både katolikker og protestanter. Maria dømmes til døden, men Elisabeth vegrer seg for å signere dødsdommen.

Til slutt signerer hun og gir domspapiret til en Sir Davison. Hennes rådgivere skynder seg å utføre dommen før hun ombestemmer seg.

Maria Stuart henrettes, og hennes siste ord skal ha vært «I min slutt er min begynnelse». Dronning Elisabeth blir rasende når hun forstår hva som har skjedd og sørger for å ødelegge karrieren til Davison.

Etter Maria Stuarts død sender Spania hele flåten sin, den spanske armadaen. Historikere er litt uenige i om dette er en direkte konsekvens av Maria Stuarts henrettelse, eller bare et ønske om å ødelegge England som potensiell verdensmakt.

England er egentlig i undertall mot armadaen, men utrolig nok stoppes spanjolene av et forferdelig uvær.

Disse naturkreftene til Elisabeths favør øker hennes popularitet enormt. Hun regjerer England gjennom 44 år, en tid kjent som Englands gullalder og begynnelsen på Englands tid som global stormakt.

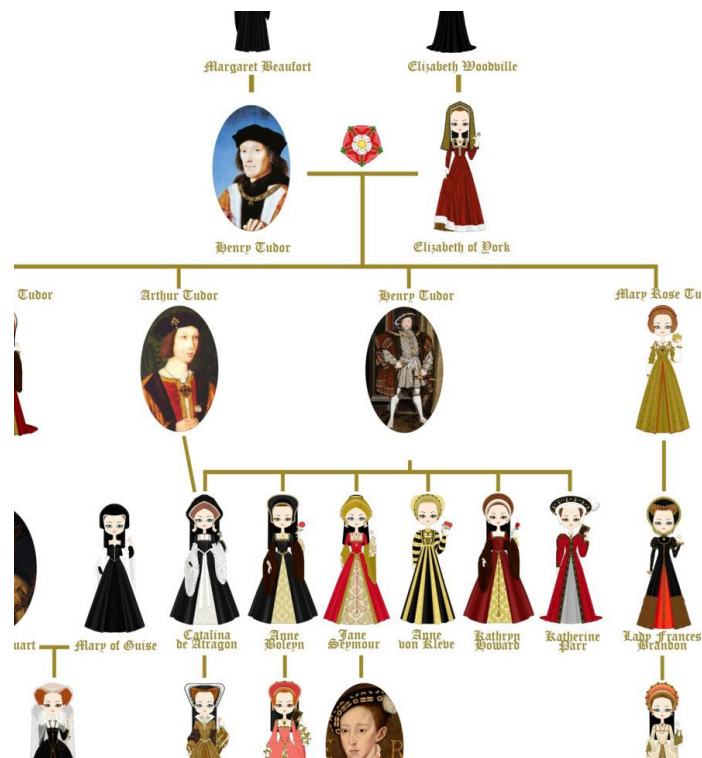
Elisabeth giftet seg aldri, og fikk tilnavnet «Jomfrudronningen» Hun dør også uten arving.

Og faktisk blir det James, Maria Stuarts sønn som tar over tronen etter henne. Han er blitt oppdratt protestant og blir den første som styrer over både England og Skottland. James sørger også for at Maria Stuarts grav blir flyttet, slik at hun ligger der hun enda ligger, rett ovenfor Elisabeth 1 i Westminster Abbey

Gjennom hele Maria Stuarts levetid mente katolikker i England og Europa at hun hadde en større rett på tronen enn dronning Elisabeth.

Det kommer av at Maria Stuart var en direkte etterfølger av Henrik den 7. Altså far til Henrik den 8. De fleste katolikker anerkjente verken Henrik 8s brudd med Roma, den nye religionen eller Elisabeth som regent.

Ikke bare var hun protestant, men hun var også et produkt av et ekteskap Henrik den 8. selv mente var illegitimt, av en mor som var dømt til døden for utroskap, incest og landsforæderi. Her kan man se et stamtre som tydeliggjør disse familiære forbindelsene:

Maria Stuart i kunsten

Maria Stuart har vært et yndet objekt for kunstnere, forfattere og dramatikere. Allerede på 1700-tallet kommer det første skuespillet om Maria Stuart. Og både Stefan Zweig, Alexandre Dumas og Victor Hugo har gitt sine versjoner av Maria Stuarts liv.

Her i Norge har Bjørnstjerne Bjørnson skrevet stykket Maria Stuart i Skottland. Det er allikevel Schillers tyske drama som står som det viktigste verket. Ved uroppførelsen i Weimar ble det påstått at skuespilleren som spilte Maria Stuart bar et kors som skal ha tilhørt Maria Stuart selv, og man klarte å lage en myte og en mystikk rundt stykket.

Maria Stuart og Elisabeth blir ofte satt opp mot hverandre som motsetninger, der Elisabeth aldri giftet seg og forble barnløs, hadde Maria tre ekteskap bak seg. Maria var også sagt å være utrolig vakker, usedvanlig høy og med et spesielt grep om menn. Der Maria spilte på sin kvinnelighet og seksualitet, valgte Elisabeth en strategi hvor hun nesten avseksualiserte seg. Om dette stemmer vet vi jo ikke helt, men tanken om en «hore og madonna»-karikering, har helt klart blitt dyrket i de mange kunstneriske uttrykkene som omhandler de to kvinnene.

Det finnes også flere gode filmer om Maria Stuart og Elisabeth 1. Blant de nyeste er Mary Queen of Scots fra 2018.

Friedrich von Schiller (1759-1805)

Friedrich von Schiller er en av Tysklands viktigste dramatikere og tenkere. Han var en nær venn av Tysklands nasjonalpoet Goethe og sammen var de med i kretsen bak en kunstretning som kalt «Sturm und Drang», som kan oversettes til storm og trang, eller driv.

Sturm und drang-poetene var drevet av enormt sterke og store følelser, blandet med hva man kan kalle et maskulint mot. Retningen sto i kontrast til den kjølige opplysningstiden, hvor rasjonell handling og logiske forklaringer sto sterkt. Sturm und drang trengte derimot ingen forklaringer, bare følelser. De var drevet av «hjerte og testikler» som de selv sa, og teaterstykkene de skrev var ofte sentrert rundt ett individ og uhorvelig mange bi-karakterer.

De ville nemlig også bryte ned teaterets og skuespillets regler og logikk. Sturm und drang var en ganske kort og eksplosiv periode, men den la til rette for vennskapet mellom Schiller og Goethe som igjen førte til Weimarklassisismen. Weimarklassisismen regnes som Tysklands kunstneriske gullalder og banet også veie for nasjonsbyggingen av Tyskland.

Schillers første skuespill, *Røverne*, regnes som et typisk «Sturm und drang-stykke». Etter hvert konsentrerte han seg mer om historiske verk, og har skrevet både om Jeanne d'Aarc, Don Carlos, Wilhelm Tell og Maria Stuart. Schiller var opptatt av maktkamp, av religion og av hvordan personene tar valg som individer, på tross eller innenfor den posisjonen de har.

Maria Stuart Rogaland Teater 2021

Når vi skal lage teater i 2021 av et over 200 år gammelt skuespill, om noe som skjedde for over 500 år siden er det mange valg, mange muligheter.

Maria Stuart og de andre karakterene i stykket (foruten Mortimer) er karakterer som har levd, men samtidig er de gjort til en del av fiksjonen gjennom Schiller.

Regissør Eline Arbo har valgt å blande nytt og gammelt til en forestilling som tar innover seg det gamle, og samtidig bruker det faktum at vi sitter i samme teaterrom i dag i 2021.

For det første er det gjort en språklig bearbeidelse av den norske oversettelsen. Blankversene til Schiller er borte. Det er også den høflige tiltaleformen og man har gjort seg utstrakt bruk av dagligtale anno 2021, inkludert ord, uttrykk og engelske låneord. Samtidig som mye av originalteksten er beholdt.

Dette gir karakterene mulighet til å skifte mellom et nært, direkte og forståelig språk og et mer poetisk, abstrakt og distansert språk.

Musikken blander også det nye og det gamle. Det blir brukt musikk fra Elisabethansk tid, ett av numrene er faktisk komponert av Henrik 8. Men også annen klassisk musikk, blandet med musikk fra i dag. Er man ekstra observant legger man kanskje merke til at de mannlige karakterene synger mest klassisk musikk, mens de kvinnelige synger mest musikk fra i dag.

Kostymene gjenspeiler også denne blandingen, der man har Elisabethanske snitt, blandet med moderne farger.

Eline Arbo er utdannet regissør ved regilinjen ved Teaterhøgskolen i Amsterdam og har en master i teatervitenskap fra Universitetet i Oslo. Arbo har regissert forestillinger ved ulike teatre i Norge og i Nederland.

Hun hadde blant annet stor suksess med Gutten som ble et insekt ved Hålogaland Teater i 2018, basert på Kafkas Forvandlingen – for barn. Arbo lager teater med et musikalsk og fysisk scene-språk.

Hun er opptatt av politiske og samfunnsmessige spørsmål. I 2020 vant hun regiprisen for beste forestilling og regi i Nederland for sin forestilling Weg met Eddy Bellegueule

Kilder og videre lesning: www.snl.no/Maria_Stuart_-_skotsk_dronning

Guy, John: My Heart is My Own: The Life of Mary Queen of Scots

I slutten ligger min begynnelse: Kongekroner og kvinnekropper

Programtekst av Janne Stigen Drangsholt, forfatter og professor ved Institutt for Kultur-og språkvitenskap

En myte er en beretning om guder eller andre overnaturlige skikkelser som gjerne blir overlevet i muntlig form og som ofte strekker seg helt tilbake til førhistorisk tid.

Myten har som formål å forklare hvordan ting henger sammen og fungerer, samtidig som den skal gi oss håp om at det kanskje finnes plan og hensikt bak en tilværelse som ofte kjennes grusom og nådeløs.

Noen ganger handler slike historier også om mennesker som er bedre enn oss hverdagsfolk, som helter, konger eller dronninger. I disse tilfellene har de en hensikt som kanskje er mer politisk, i den grad de innprenter oss med en følelse av at samfunnet styres av gode krefter og viktigheten av samhold og felleskap. Hvis vi bare følger heltene, sier myten, så kommer det til å gå bra.

Når det gjelder «skottenes dronning» finnes det en god del historiske fakta, som blant annet viser at Maria Stuart var dronning av Skottland fra 1542 til 1567 og at hun ble tvunget til å abdisere etter å ha blitt mistenkt for mordet på ektemannen.

Hun flyktet til England, hvor hun ble sentrum for en rekke katolske sammensvergelses mot den protestantiske dronningen Elizabeth I, og endte med å sitte fengslet i nesten 20 år før hun i 1587 ble dømt til døden og halshugget.

Slike fakta er, som Shakespeare kanskje ville sagt, nettopp slikt materiale som myter veves av. Og både Maria Stuart og Elizabeth I er opp gjennom historien blitt opphøyd til overmenneskelige skikkelser i ulike fortellinger med ulike typer formål enten det er snakk om historie, politikk eller religion.

I sin tekst «Royal bodies» («Kongelige kropper») fra 2013 konkluderer den engelske forfatteren Hilary Mantel med at alle mennesker med blått blod først og fremst representerer noe annet enn seg selv i form av nasjonen eller heltemot.

Dette er også noe vi ser tydelig i Friedrich von Schillers teaterstykke Maria Stuart (1800), hvor Elizabeth I sier om seg selv at «barnløs, jeg er mor til mitt folk» og forsikrer om at hun gjennom sin egen androgyni er skikket til å lede.

«Selv om kjønnet jeg tilhører anses som svakt,», sier hun i talen som skulle oppmuntre soldatene ved Tilbury, «så har jeg hjertet og motet til en konge, ja til kongen av England!»

Samtidig er det ingen tvil om at kongelige kvinnekropper er litt mindre universelle enn andre kongelige kropper, og aller helst vurderes ut ifra graden av feminitet som de besitter.

Dette er også noe Mantel har skrevet om i romanene *Wolf Hall* (Ulvetid, 2009) og *Bring Out the Bodies* (Falkejakt, 2012) hvor hun beretter om omstendighetene som førte til at Elizabeth I's mor, Anne Boleyn, ble halshugget i 1536.

Samtidig som Mantel klarer å hegne om kompleksiteten til denne historiske figuren, legger hun nemlig også sterk vekt på at Boleyns eksistens – og ettermæle – i bunn og grunn avhang av evnen til å bære frem en (mannlig) arving, noe som i høy grad også preget dronningens forståelse av seg selv og sin egen posisjon i verden.

En slik (selv-)forståelse preger også svært mange av fremstillingene av Maria Stuart og Elizabeth I, som i stor grad er blitt vurdert ut fra det som til enhver tid er blitt regnet som kvinnelige egenskaper eller mangler.

Derfor var for eksempel Maria Stuart populær på 1700-tallet, fordi hun eide en slags tragisk sentimentalitet som man betraktet som svært feminin på den tiden.

Ifølge forfatter Horace Walpole var engelske kostymeball i perioden rundt 1750 oversvømt av «stygge utgaver av skottenes dronning», noe som ved én anledning sågar inkluderte prinsessen av Wales.

Elizabeth I var på sin side tilsvarende upopulær, noe som ikke ble bedre av at Jane Austen i ungdomsverket *The history of England* (1791) fremstiller henne som en narsissistisk og herskesyk tyrann.

Herunder lå det selvfølgelig også en forståelse av at Maria Stuart var mer feminin enn Elizabeth I, noe historiker James Anthony Froude bevitnet da han konkluderte med at Elizabeth glemte kvinnen i dronningen, mens Maria periodevis slengte kronen i bakken og var kvinne fullt og helt.

Dette inntrykket ble videre forsterket utover på 1800-tallet, og både Schiller og Gaetano Donizetti skal ha vært inspirert av Austen sitt negative syn på Elizabeth I da de skrev henholdsvis teaterstykket *Maria Stuart* (1800) og operaen *Maria Stuarda* (1835).

Slik har det videre fortsatt inn i vår egen tid hvor man fremdeles mytologiserer livene til disse to kongelige kroppene med vekt på grad av feminitet.

Og selv om Elizabeth Is popularitet fikk et opp-sving i løpet av 1900-tallet – for eksempel blant statsledere som Margaret Thatcher – er det fremdeles slik at man fokuserer på at Maria var gift opptil flere ganger, mens Elizabeth forble ugift.

Og at Maria fødte en sønn, mens Elizabeth forble barnløs. Og at Elizabeth kanskje var litt mer unaturlig enn Maria. Litt mer problematisk i sin natur, rett og slett.

Det er dette Hilary Mantel fokuserer på i «Royal bodies» hvor hun videre understreker at verden kanskje ikke har utviklet seg så mye som en skulle tro.

Som tragisk eksempel bruker hun prinsesse Diana, hvis litterære ballast stort sett skal ha bestått av Barbara Cartlands romantiske romaner. Mantel sier at hun selv er for snobbete til å ha lest Cartland, men tenker seg at bøkene avrundes med en lykkelig slutt i form av et bryllup.

Dermed var disse fortellingene også med å begrense Dianas horisont til stort sett bare å omfavne den lykkelige bryllupsdagen. Fortellingene som skulle gi henne redskaper til å reflektere et jeg, finne ut hvem hun var og hvilken rolle hun skulle fylle, var for enkle og endimensjonale til at de kunne være henne til nytte og førte henne rett inn i uføret som ekteskapet med Charles på mange måter var.

Konklusjonen til Mantel er at vi trenger bedre og mer varierte fortellinger – både for og om disse kroppene. Først da, sier hun, går verden videre. Først da kan vi forstå hvor komplisert virkeligheten – og ikke minst historien – faktisk er.

Ironisk nok gikk Mantels hovedpoeng om hvordan vi begrenser både andre og oss selv gjennom forenklete fortellinger, både mediene og politikerne hus forbi da artikkelen hennes ble publisert.

'Kongelige kropp' førte til store overskrifter både i engelsk og internasjonal presse, fordi man mente at det her var snakk om en bitter og sjalu eldre kvinne som gikk til angrep på unge, vakre – og gravide – Kate Middleton.

Dermed bekreftet Mantel nok en gang at den kulturelle offentligheten slett ikke makter å ta inn over seg at kvinner kan være mange ting på én gang. Men det må den faktisk.

Derfor krever Mantel at kvinner tar pennen i egen hånd og skriver 'den lykkelige slutten' selv. Vi trenger ikke en gang å kalle den en slutt, understreker Mantel, og den trenger ikke en gang å ha noe punktum. For vi lever i en verden full av kompliserte mennesker med kompliserte fortellinger som ikke lar seg redusere ned til én dimensjon.

En verden hvor livet ikke fullendes ved inntredelsen i ekteskapet og hvor man ikke først og fremst er fullt og helt kvinne om man føder et barn. Og er det noe vi kan lære av Maria Stuart og Elizabeth I så er det nettopp dette – at slutten kan noen ganger være begynnelsen og at det ikke alltid er lett å vite om en spade faktisk er en spade eller om den er noe mye mer enn bare det.

Forslag til oppgaver

Før forestilling.

1. Hva er forskjellene mellom katolisismen og protestantismen?
2. Hvordan skiller den Engelske overgangen til protestantismen seg fra den tyske?
3. Se på slektstreet, hvilket slektsforhold er det mellom Elisabeth Tudor og Maria Stuart?
4. Kan du finne ut mer om de andre karakterene som er med i Schillers stykke? (feks: Amias Paulet, Robert Dudley greve av Leicester, William Cecil baron av Burghley, William Davison)

Etter sett forestilling

1. Hvem av de to dronningene har du mest sympati med? Skifter det i løpet av forestillingen?
2. Hvilke forskjeller er det mellom de to dronningene?
3. Hvem bestemmer at Maria skal dø?
4. Hvilke blandinger mellom nytt og gammelt ser du i forestillingen?